08/11/2020

Ταξιάρχης της Κιμώλου: Ο “Φρουρός του Κάστρου”

/ Επικαιρότητα

Ένα θρησκευτικό μνημείο, σημείο αναφοράς της Κιμώλου, που μαρτυρεί τους πολύτιμους καρπούς της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης στο όμορφο αυτό νησί των Κυκλάδων είναι ο περίπτυστος και εμβληματικός μεταβυζαντινός Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, ο οποίος δεσπόζει στο κέντρο της Χώρας του νησιού.

Φέτος, λόγω των έκτακτων περιοριστικών μέτρων που έχουν επιβληθεί στο πλαίσιο του περιορισμού της διασποράς του κορωνοϊού, οι λιγοστοί και φιλόξενοι κάτοικοι της αγιοτόκου αυτής νήσου δεν μπόρεσαν να τιμήσουν όπως άλλες χρονιές τον δικό τους Ταξιάρχη, τον «Φρουρό του Κάστρου» όπως τον αποκαλούν.

Για την ιστορία του σπουδαίου αυτού μεταβυζαντινού μνημείου τόσο των Κυκλάδων, όσο και του Ελλαδικού χώρου γενικότερα, καθώς και για το σπάνιο ιερό

κειμήλιο που είναι αποθησαυρισμένο σε αυτόν, την ιερά εικόνα της Παναγίας της Επταπόστου, μιλά στο ope.gr και τον Νικόλαο Ζαΐμη, ο κ. Εμμανουήλ Νικ. Ανδρουλιδάκης, Νομικός – απόγονος της οικογενείας των κτητόρων.

Εξωτερική άποψη του ναού των Ταξιαρχών στο κέντρο της Κιμώλου

κ. Ανδρουλιδάκη, ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά μνημεία της Κιμώλου είναι ο Ι. Ν. Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Από πότε χρονολογείται η παρουσία του;

Ο Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών έχει θεμελιωθεί το 17ο αιώνα ακριβώς στην εξωτερική πλευρά και σε άμεση οπτική επαφή με το νοτιοανατολικό βασικό προστατευτικό οχυρωματικό τοιχίο του Μεσαιωνικού Κάστρου Κιμώλου, το οποίο ως γενικότερος οικοδομικός σχηματισμός οφείλει τη δημιουργία του στην μεγάλη ανάγκη και την διαρκή αγωνία των ανθρώπων της εποχής εκείνης πρωτίστως να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και δευτερευόντως να καταφέρουν να διατηρήσουν στην κατοχή τους τα απολύτως αναγκαία υλικά αγαθά, τα οποία προσπαθούσαν να αποσπάσουν βίαια και με λυσσαλέα επιμονή οι πολυάριθμοι πειρατές διαπράττοντας πολλαπλές επιθέσεις και ασφυκτικές ληστρικές επιδρομές.

Γιατί η πλειοψηφία των μεταβυζαντινών ναών της Κιμώλου χτίστηκαν με μικρές χρονικές αποκλίσεις τον 17ο αιώνα και μάλιστα βρίσκονται σε πολύ κοντινές αποστάσεις ο ένας από τον άλλον ακριβώς έξω από τα τοιχία του Μεσαιωνικού Κάστρου;

Την περίοδο εκείνη το Μεσαιωνικό Κάστρο Κιμώλου είχε απολέσει τον βασικό λειτουργικό σκοπό της ύπαρξής του και οι ιδιοκτήτες των επιμέρους κατοικιών του άρχισαν σταδιακά να προβαίνουν σε ευρείες οικοδομικές εργασίες τροποποίησης, ξεκινώντας δειλά – δειλά να αξιοποιούν τις ανεκμετάλλευτες εδαφικές εκτάσεις εξωτερικά των παλαιών τοιχίων του Κάστρου που στο παρελθόν είχαν αποστερηθεί λόγω των πειρατών. Για την ευόδωση και μακροημέρευση του νέου αυτού εγχειρήματός τους αναζητούσαν παρακλητικά ως προαπαιτούμενο και θεμελιώδη λίθο της προσπάθειάς τους την ευχή και την ευλογία του Τριαδικού Θεού και την προστασία όλων των Αγίων του με την ανάληψη από κάθε επιμέρους οικογένεια που διαβιούσε τότε στο Μεσαιωνικό Κάστρο Κιμώλου της ηθικής αλλά ιδιαίτερα δεσμευτικής υποχρέωσης να εκπληρώσει ένα κύριο τάμα, ήτοι να προβεί στη θεμελίωση με δικές της δαπάνες ενός Ιερού Ναού, ο οποίος προοριζόταν για τον καθημερινό εκκλησιασμό και τις ανάγκες θρησκευτικής λατρείας των μελών της συγκεκριμένης οικογένειας. Μάλιστα, ένα από τα άρρενα τέκνα κάθε οικογένειας είχε ιερό καθήκον σύμφωνα με την παράδοση να ενδυθεί την ιεροσύνη και να αφιερωθεί ολοκληρωτικά στην διακονία του Ιερού Ναού που ανήγειρε η δική του οικογένεια. Με το σκεπτικό αυτό οικοδομήθηκαν σχεδόν την ίδια περίοδο τόσες πολλές εκκλησίες, οι οποίες κυριολεκτικά τείνουν και αποσκοπούν να αγκαλιάσουν το Μεσαιωνικό Κάστρο Κιμώλου και μαζί με αυτό και τους κατοίκους του.

Ο κ. Ανδρουλιδάκης με τον εφημέριο της Κιμώλου π. Δημήτριο Βεντούρη

Τότε , λοιπόν, χτίζεται και ο ναός των Ταξιαρχών;

Ναι. Μια από τις πρώτες εκκλησίες αυτής της περιόδου είναι ο τιμώμενος σήμερα μεταβυζαντινός Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, ο «άγρυπνος φύλακας και φρουρός του Κάστρου», ο οποίος στις συνειδήσεις των πιστών της εποχής ταυτίζεται περισσότερο με τον Αρχιστράτηγο Αρχάγγελο Μιχαήλ Ο Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών είναι ο παλαιότερος Ιερός Ναός στην Κίμωλο με τμήματα τοιχογραφιών, έργα του συνεσταλμένου και πολύ παραγωγικού λαϊκού ζωγράφου από τη Σίφνο Άγγελου Πρόκου. Κτήτορας του εν θέματι Ιερού Ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών ήταν ο ιερέας με την ιδιότητα του Οικονόμου Αντώνιος Β. Σάρδης, ο Φιλικός, μια τεράστια πνευματική και αγωνιστική προσωπικότητα της Κιμώλου.

Πείτε μας λίγα λόγια για αυτή την προσωπικότητα.

Όπως σας ανέφερα Κτήτορας και λειτουργός του Ιερού Ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, ήταν ο κιμώλιος ιερέας με την ιδιότητα του Οικονόμου Αντώνιος Βασιλείου Σάρδης, ο Φιλικός (1772-1843). Ως διαφαίνεται και από το προσωνύμιο «Φιλικός», η μεγάλη αυτή αγωνιστική, ηρωική και πολυσχιδής ιερατική

προσωπικότητα της Κιμώλου είχε πιστοποιημένα και βεβαιωμένα μυηθεί και πρωτοστατήσει ως ενεργό μέλος της Φιλικής Εταιρείας κατά τη περίοδο του ένδοξου και απελευθερωτικού αγώνα του 1821. Μάλιστα, στον συγκεκριμένο ιερωμένο, αποδίδεται από την πατρίδα δικαίως και οφειλετικώς ο βασικός λόγος της καθοριστικής ολοκληρωτικής επιτυχίας των Ελλήνων στην πρώτη κιόλας ναυμαχία της επανάστασης των υπόδουλων Ελλήνων για να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό. Η καθολική αυτή νίκη των Ελλήνων στα θαλάσσια περάσματα που σχηματίζονται μεταξύ της Κιμώλου και της Μήλου.

ΤΙΤΛΟΣ ΤΙΜΗΣ, ΠΙΣΤΕΩΣ, ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΦΟΣΙΩΣΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΗΣΗ

ΗΘΗ

«Ἡ Ἐλευθερία ἢ Θάνατος. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς μελλούσης σωτηρίας καθιερώνω ἱερέα φυλικὸν καὶ ἀφιερώνω εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φυλικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἱερέων τῶν Ἐλευσινίων τὸν συμπατριώτην κὺρ Ἀντώνιον ἱερέα Βασιλείου Σάρδην ἐκ πατρίδος Κιμώλου ἐτῶν σαράντα ἓξ ἐπαγγέλματος ἱερέα ὡς θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς εὐδαιμονίας τῆς Πατρίδος καθιερωθέντα καὶ ὁρκισθέντα παρ' ἐμοῦ ἐν Κιμώλῳ τὰς τριάντα μίαι Μαΐου τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου τῶν Φυλικῶν.

Τὸ θεμελιευόμενον ἔγγραφον, ἀποτελοῦν ἀδιάσειστον τεκμήριον τῶν Ἐθνικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀειμνήστου καὶ μεγάλου τέκνου τῆς Κιμώλου

ἱερέως ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΣ. ΣΑΡΔΗ (1772-1843) οἰκουμενικοῦ μυηθέντος ἐν Κιμώλῳ ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸν ἔνδοξον καὶ ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, διανέμεται ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἐν Κιμώλῳ σήμερον ... Σεπτεμβρίου 1949 τελετῇ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀναμνηστικῆς πλακὸς τῆς φερωνύμου πλατείας.

Ο τίτλος τιμής στον ιερέα Ανώνιο Β. Σάρδη, τον επονομαζόμενο "Φιλικό"

Ποιό είναι το σημαντικότερο ιερό κειμήλιο, σημείο αναφοράς εντός του Ναού;

Εντός του Ιερού Ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στο Χωριό Κιμώλου είναι

διάχυτη η ευλογημένη χάρη της παρουσίας και της πνευματικής επιστασίας της «Παναγίας της Επταπόστου», μιας θαυματουργής και περίτεχνης ιερής εικόνας της Υπεραγίας Θεοτόκου, η οποία βρίσκεται εντοιχισμένη στο βόρειο τοίχο του εν λόγω Ναού. Η ιερά εικόνα της «Παναγίας της Επταπόστου», ιδιαίτερη για περισσότερους λόγους, αποτελεί πνευματικό θησαύρισμα και φορέα αγιάσματος και χάριτος που αναβλύζει στην Κίμωλο, υπαρκτό γεγονός που συνηγορείται και από τον φωτισμένο και καθαγιασμένο τρόπο της ευρέσεώς της.

Πώς βρέθηκε η εικόνα της Παναγίας της "Επταπόστου";

Πιο συγκεκριμένα από την ιερή παράδοση και τις λιγοστές γραπτές πηγές γνωρίζουμε ότι σε μία Μοναχή με το όνομα Μακαρία παρουσιάστηκε στον ύπνο της η ίδια η Παναγία, η οποία την προέτρεψε να εντοπίσει την αγία εικόνα της με το ιδιότυπο και δυσερμήνευτο προσωνύμιο «Επτάποστος» στην ακατοίκητη βραχονησίδα του Αγίου Ευσταθίου, η οποία παρεμβάλλεται μεταξύ του περάσματος που σχηματίζεται ανάμεσα στη Κίμωλο και τη Μήλο. Με αφορμή αυτό το γεγονός οργανώθηκαν τρεις ατελέσφορες προσπάθειες ευρέσεως της Ιερής Εικόνας. Οι επιβαίνοντες, όμως, στο πλοιάριο επιστροφής από τη βραχονησίδα του Αγίου Ευσταθίου με προορισμό την Κίμωλο την τρίτη φορά, είδαν ολοκάθαρα ένα καντήλι να πλέει φέγγοντας ανάμεσα στα κύματα. Στο σημείο αυτό συντελέστηκε το θαύμα της εύρεσης το έτος 1615 ακέραιας μαρμάρινης εικόνας πεταλοειδούς μορφής με αγιογραφημένη, αλλά πολύ φθαρμένη πάνω σε αυτή την εικόνα της υπερευλογημένης «Παναγίας Οδηγήτριας».

Και πώς τοποθετήθηκε στο ναό;

Οι ακόλουθοι του Αγγελέτου Γοζαδίνου, ο οποίος ασκούσε τη διοικητική εξουσία την περίοδο αυτή στην ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια στην οποία υπαγόταν τότε η Κίμωλος, παρότι δεν ασπάζονταν το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα δεν μπορούσαν να αποσιωπήσουν το αδιάσειστο και κραυγαλέο αυτό θαύμα. Όμως, επειδή φοβήθηκαν τις πολιτικές προεκτάσεις και τις εν γένει κοινωνικές αντιδράσεις από τον αντίκτυπο του θαύματος αυτού και για να απομονώσουν τις ελπίδες που θα μπορούσε η ανάμνηση αυτού να αναζωπυρώσει στις ευλαβείς ψυχές των υπόδουλων Κιμωλίων που διψούσαν για ελευθερία και ανεξαρτησία συμπεριφέρθηκαν με τον κάτωθι άκρως διπλωματικό και καταπραϋντικό των εντάσεων τρόπο. Αποδέχθηκαν τον θαυματουργικό τρόπο εύρεσης της εν λόγω ιεράς εικόνας, η οποία ήταν αγιογραφημένη σε μάρμαρο, το οποίο συνιστά πρωτότυπο υλικό, την παρέλαβαν με υψηλές τιμές και την εντοίχισαν εντός του Ιερού Ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών που τότε βρισκόταν σε αρχικό στάδιο ανοικοδόμησης στοχεύοντας να παραμένει η υπό κρίση ιερά εικόνα αμετακίνητη και ως εκ τούτου να μην μπορεί να μεταφερθεί και κατά συνέπεια να αποκλειστεί

κάθε ενδεχόμενο να αποτελέσει η «Παναγία Επτάποστος» φορητό λάβαρο μίας εμπνευσμένης από αυτήν επαναστατικής προσπάθειας.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η μαρμάρινη πλάκα πάνω στην οποία έχει αγιογραφηθεί η ιερή εικόνα της «Παναγίας Επταπόστου» προφανέστατα είχε αξιοποιηθεί παλαιότερα με τελείως διαφορετική χρήση, καθώς αποτελεί εξόφθαλμα τμήμα παλαιοχριστιανικής τράπεζας, πιθανότατα ιερότατης Αγίας Τράπεζας τοποθετημένης στο Ιερό παλαιοχριστιανικού ναού πάνω στην οποία τελούνταν τα Άχραντα Θεία Μυστήρια.

Στο μέσον εντοιχισμένη η εικόνα της Παναγίας της "Επταπόστου"

Πώς ερμηνεύεται αυτός ο πρωτότυπος επιθετικός προσδιορισμός της Θεοτόκου ως κυρία «Επτάποστος»;

Η αλήθεια είναι ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια συλλογική επιστημονική, εννοιολογική προσέγγιση, στην λεκτική επεξήγηση και γλωσσική ερμηνεία του επιθετικού προσδιορισμού «Επτάποστος», ονομασία, η οποία έχει αφιερωθεί τιμητικά στην Παναγία μας και προφανώς παραπέμπει σε κάποια επιμέρους ιδιότητά Της που δεν δικαιούμαστε αυθαίρετα και κατά τα δοκούν να εξειδικεύσουμε.

Σε κάθε περίπτωση όμως έχουν διατυπωθεί αποσπασματικά πάρα πολλές επεξηγήσεις του όρου «Επτάποστος». Μπορείτε να μας πείτε ορισμένες από αυτές;

Πράγματι. Έχουν διατυπωθεί ποικίλες αξιόλογες κρίσεις και θεωρίες στην επεξήγηση του όρου. Ενδεικτικά, έχει εκφραστεί έντονα η θεωρία ότι ο όρος «Επτάποστος» συνδέεται με την επτάφωτη λυχνία, η οποία βρισκόταν στην Σκηνή του Μαρτυρίου και παραπέμπει συμβολικά στην σωματική και πνευματική καθαρότητα της Υπεραγίας Θεοτόκου. Άλλοι έχουν διατυπώσει την δόκιμη κρίση ότι ο προσδιορισμός «Επτάποστος» προέρχεται από την επτάλοφο πόλη, δηλαδή την πνευματική μας επίγεια πρωτεύουσα με την τεράστια πνευματική ακτινοβολία, την Κωνσταντινούπολη. Σε άλλη κατεύθυνση, πάλι, ο ομότιμος καθηγητής της βυζαντινολογίας αξιότιμος κύριος Κωνσταντίνος Μανάφης επισκεπτόμενος προ ετών τον Ιερό Ναό των Παμμεγίστων είχε εκφράσει την πεποίθηση ότι ο όρος «Επτάποστος» αποτελεί συνδυασμό και άτυπη συνένωση λέξεων που προέρχονται από διαφορετικές γλωσσικές διαλέκτους καθώς η Κίμωλος αποτελούσε ανέκαθεν προορισμό επισκεπτών από πληθώρα χωρών του εξωτερικού. Άλλοι, πάλι, θεωρούν ότι ο επιθετικός προσδιορισμός «Επτάποστος» σχετίζεται με τη δυναμική του ιερού αριθμού «Επτά» (7), ο οποίος έχει καθιερωθεί ακόμη και με την συμβολική υπαγωγή σε επτά (7) των αναρίθμητων χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος.

Πώς συντηρείται σήμερα ο ναός;

Στην Κίμωλο με την έντονη θρησκευτικότητα εκτός από τους Ιερούς Ναούς, οι οποίοι ανήκουν στην αποκλειστική δικαιοδοσία της τοπικής εκκλησιαστικής ενορίας του Μητροπολιτικού Ιερού Ναού των Εισοδίων της Θεοτόκου, ευρέως γνωστού ως «Παναγία Οδηγήτρια», υφίσταται πληθώρα από μνημειακές μεταβυζαντινές εκκλησίες, όπως ο εορτάζων σήμερα Ιερός Ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Σε κάθε περίπτωση όμως, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η συντήρηση και η φροντίδα όλων αυτών των επιμέρους Ιερών Ναών που δεν συγκαταλέγονται στην διαχειριστική εξουσία της θεσμοθετημένης τοπικής ενορίας βασίζεται αποκλειστικά στην ανιδιοτελή ιδιωτική πρωτοβουλία και στην εθελοντική εργασία. Στο σημείο αυτό έχω καθήκον και υποχρέωση εκ καρδίας να ευχαριστήσω όλους ανεξαιρέτως όσους κατά καιρούς μας έχουν συνδράμει με τον οποιονδήποτε τρόπο στο ευάρεστο αυτό έργο αναφορικά με την περιποίηση και τον ευπρεπισμό του Ιερού Ναού. Αισθανόμαστε, όμως, περεταίρω την εσωτερική ανάγκη να κάνουμε ειδική μνεία σε ένα χαρισματικό ζευγάρι στους εκλεκτούς και αγαπημένους μας φίλους από τη Γαλλία Chantal Renaud και Thierry Boeglin, οι οποίοι με την αγνότητα των συναισθημάτων τους, με την αλτρουιστική τους κοσμοαντίληψη που καταργεί τα σύνορα και με περισσή ευπρέπεια παραδίδουν

καθηλωτικά μαθήματα ήθους, προσφοράς και συνεργασίας που τους καθιστούν επίσημους προσκεκλημένους του Ιερού Ναού των Παμμεγίστων Ταξιαρχών Χωριού Κιμώλου, την προστασία των οποίων επικαλούμαστε να τους σκεπάζει και να φρουρεί όλη τους την οικογένεια.

Οι φωτογραφίες παραχωρήθηκαν στο ope.gr από το αρχείο του κ. Κωνσταντίνου Ζανέτη